

ЛУТКАРСКА ПОЕТИКА У НАСТАЈАЊУ

Пошто радим луткарске представе, по логици ствари, требало би да имам сопствену поетику. Па имам ли је? Још увек нисам потпуно сигурна, али покушаћу да испитам поетичке подстицаје и размишљања која су доводила до настанка мојих луткарских представа.

„Како си почела да се бавиш луткарством?” – питање које најмање волим а најчешће ми га постављају. Међутим, сада увиђам да је, чак и непотпун, одговор на ово питање неопходан. Одрасла у позоришту (отац ми је сценограф), стекла сам потребу за њим и постала зависник театра. Временом сам ту потребу све теже и теже задовољавала. Мени је као гледаоцу у позоришту постало све досадније, па сам почела сама да га правим. Значи: моји мотиви били су крајње себични. Наравно, то што сам радила морало се битно разликовати од постојећег позоришта и бити у складу са мојим интересовањима и способностима... И тако сам дошла до позоришта с луткама.

Од магловитих представа о луткарству до стицања неопходног заната уложено је много труда, али се тек од почетка мог експерименталног баљвања театром у Луткарској радионици Педагошке академије за образовање учитеља може говорити о поетичким премисама на којима се заснивао тај рад. Или, можда, о поетици која је произашла као резултат процеса рада.

Тешко је прецизно одредити шта је чему претходило, али се сећам да сам се 1988. године, када сам основала радионицу, с веома конкретним циљем да применим луткарску уметност у настави млађих разреда основне школе, нашла пред озбиљним теоријским проблемима. Они нису били само театролошки већ и педагошки (како пренети знања студентима) и дидактички (на који начин луткарство може да поспешу процес учења). Ипак, основно је било разрешити недоумице о томе шта је у ствари позоришна лутка, односно, шта све може да буде. Јер када се открију квалитет и могућности лутке лако ју је примењивати у различитим областима, па и у образовању. Одговарајући непреставо, и данас, на питање шта је све позоришна лутка, потпуно сам се удаљила од традиционалног, код нас потпуно и једино прихваћеног, поимања луткарског позоришта.

Да кренемо од почетка, а на почетку је луткарева рука. Од ње све почиње, из ње произлази и ствара се. То да ли се на њу ставља пинг-понг лоптица, гињол или гранд-гињол, нема никаквог значаја. Рука је та која даје покрет и самим тим живот лутки. Зато би њу требало изградити као најфинију лутку, дати јој крајњу изражајност и способност представљања најсуптилних хтења. Прве етиде које су радили моји студенти биле су увек везане

за „Позориште руку”, а прва представа *Најбоље лутке – наше руке*. Голе руке, које су до тада уобичајено користиле за произвођење театра сенки, постале су, манипулативном атракцијом, уверљиви ликови прецизно дефинисаних карактера. Људске руке (које су, иначе, постојани предмет пажње уметника различитих провенијенција), могу да се трансформишу и у конкретне облике.

Театар сенки је луткарски идеал једноставности и примарног луткарског принципа да све може да постане лутка ако се у њему открију елементи сценског лика. Чудесан спој апстрактног и конкретног говори о још једној иманентности луткарског позоришта – о симболичном. Непрестано поигравање средствима театарског израза, рукама за које не кријемо да су руке, а све време уверавамо некога да су оне и нешто сасвим друго, и мноштво сложених асоцијација метафоричког карактера, узбуђују гледаоце подједнако као и у драмском театру (етида *Београдске њерверзије* заиста зрачи еротском енергијом). За позориште руку изузетно је важно да никада не сме да буде само себи сврха. Студенти из луткарске радионице рукама су изражавали најразличитије аспекте стварног света који их окружује.

При селекцији тема из тог стварног света руководили смо се увек њиховом привлачношћу, за нас и за децу.

Асѣкѣи: позоришне руку. Предсѣава Луѣкарске радионице Учѣиѣљскоѣ факулѣиѣа у Беоѣраду, режиѣа Ана Миловановиѣ.

Луткарски театар је само један облик позоришног изражавања и као такав, убеђена сам, подједнако важан као и сваки драмски театар. И има једнако тешку обавезу да о свему говори на радикално критички начин. Обавеза је још већа јер су у питању будући учитељи чија ангажованост, када је реч о свету који су одрасли наменили деци, мора да буде на највишем могућем нивоу. Наша представа *Ко загађује деѣји свети?* развијала се од приказивања породичне репресије према детету до ужасног положаја детета у

рату. (Студенти су сакупили одговоре на питања која су деца постављала у вези са последњим ратом и од тих аутентичних деѣјих исказа сачинили смо текст представе.) „Ратна” верзија представе „на превару” је изведена на Јануарским данима просветних радника 1992. године. Разлог због ког сам морала да прибегнем „превари” била је болна узнемиреност коју је представа изазвала.

Сликовитост као посебно изражена особеност луткарског позоришта, јарки карактери¹ његових ликова и

транспарентност лутака чине овај вид театра изузетно погодним за упечатљиву презентацију сваког „градива”. Оно остаје трајно усвојено, и то

---

¹ У раду са студентима увек сам посебно инсистирала на карактерима лутака (не може се правити „лутка” већ увек конкретан карактер). Стварајући визуелни идентитет лутке решавала сам кључна питања драматургије, режије. До танчина сам морала знати шта ће лутка да говори и ради да бих могла да започнем њено осмишљавање. И зато је неопходно да луткарски редитељ буде ликовни уметник!

је још једна предност луткарског позоришта за примену у образовању. У представи *Сви у луткарској школи*² историски смо све поменуте карактеристике театра с луткама да представимо сложеније школско градиво (првенствено из области математике) које превазилази поимање и концентрацију деце.

Наравно, луткарска радионица није пропустила да открије и ону другу страну луткарства као танано сазданог поетског света, свог од привида и трептаја, несталног и неухватљивог као сваки прави позоришни чин. Позориште сенки буди управо такве асоцијације. Али како га сместити у реалан контекст, рецимо у деведесете године, када се већ осећао задах рата у ваздуху. Једино избором адекватног позоришног жанра – трагедије. У предворју несреће радили смо *Малу сирену* Х. К. Андерсена као трагедију. Такав приступ аутоматски је искључивао вулгарно поетизовање позоришта сенки које би се претворило у плачљиву мелодраму.

Примарна усмереност на дечју публику условила је бригу за њене развојне, психолошке и духовне потребе, као и строго вођење рачуна о њеним перцептивним моћима, тако да се условни рефлекс пренео и на одрасли аудиторијум (што би требало да се подразумева у театру уопште). Када је о одраслој публици реч, наметнула се потреба за новим истраживачким приступом. Која је то нова форма у театру која је у стању да

потпуно заокупи пажњу младе генерације? Ако су већ и истраживања показала да је она равна трајању једног рекламног или музичког спота, онда је логично да се експериментише с позоришним спотовима. Омиљена ТВ-форма младих целога света постала је омиљена театарска форма прве генерације Учитељског факултета у Београду. Томе је вероватно много допринело и то што смо за омиљене песме најбољих београдских рок-бендова осмишљавали наше спотове играјући се свим познатим (и непознатим) позоришним формама. Позоришни спот је сам по себи луткарски театарски жанр, ако се под луткарским подразумева све што није класичан драмски театар типа Станиславског, јер у споту се све може и сме, изузев глумачког уживљавања и преживљавања драмских рола. Колико је за студенте корисно учење позоришта спот-методом не треба много говорити: постићи савршен склад музике и покрета значи не само потпуно разумети значење песме, већ и стећи условне рефлексе за њен тајминг, осећај за јасно и економично саопштавање не само својих мисли и емоција већ и оних неисказивих стања којима обилује садашњица...

Естетика позоришних спотова, логично, произашла је из поимања сценске презентације рок музике као аутентичног театра овога века, који једини наставља традицију античког грчког позоришта, тако да њен врхунац за ме-

не није везан, као што би се очекивало, за луткарску радионицу, већ један рок фестивал. Деведесет и четврте године у Милану, на Rockin'Rhou, на песме из филма *Pulp fiction* (избор Италијана), лутке висине шест метара, начињена од ултрамодерних материјала по свим законитостима рок идеографије, изнад хиљада глава играле су љубавне приче.

У луткарској радионици спот-естетика резултирала је новим схватањима уметности као визуелног медија који у себи сједињује елементе неперформанса и амбијенталних и environment инсталација, и процесуалних демонстрација и неопходних акција. „Модро и зелено”, спот за песму групе Екатерина Велика, захтевао је велику галерију СКЦ-а, велики травнати тепих и наша тела као лутке. У том правцу наставила сам и своја индивидуална трагања, изводећи низ перформанса у којима сам себе користила као лутку. Или делове свога тела, као у перформансу *There are the legs one Serbian girl* (Лондон, Brixton Tate Gallery, 1997).

Да ли ћу даље изграђивати своју луткарску поетику? Преозбиљно питање за неког ко се још увек игра луткама.

² У луткарској школи слова су живела свој живот инспирисана азбуком Душана Радовића. Свако слово представљало је један карактер повезан са речју која њиме почиње. Занимљиво је да је покрет, и самим тим начин анимације, произлазио из облика лутке-слова.